

steunpunt mens
en samenleving

Thuisloosheid beëindigen: wat zijn de volgende stappen?

Beleidsvoorstellen voor het Actieplan
ter bestrijding van dak- en
thuisloosheid 2025-2029

1 september 2023

samvzw.be

Colofon

SAM, steunpunt Mens en Samenleving

Turnhoutsebaan 139A – 2140 Borgerhout

+32 488 77 88 99 – info@samvzw.be – www.samvzw.be

BTW/ Ondernemingsnummer BE 0674.697.752 – RPR Antwerpen

Publicatiedatum

1 september 2023

Auteurs

Aurélië Smets

Danny Lescrauwaet

1 – Beleidsvoorstellen

Onze beleidsvoorstellen op het vlak van preventie

1. Verhoog het aantal sociale woningen
2. Hervorm de huursubsidie en -premie als cruciale dam tegen de onbetaalbaarheid van de private huurmarkt
3. Voorzie in (project)middelen bij uitstroom uit institutionele contexten
4. Voorkom thuisloosheid bij jongvolwassenen
5. Voorkom thuisloosheid bij vrouwen en kinderen
6. Hanteer een kinderperspectief bij (dreigende) uithuiszetting
7. Installeer laagdrempelige meldpunten ter voorkoming van uithuiszetting
8. Communiqueer en promoot het fonds ter bestrijding van uithuiszetting ruim

Onze beleidsvoorstellen op het vlak van remediëring

1. Zorg voor een duurzame implementatie van Housing First
2. Ondersteun de experimenten met Housing First voor jongvolwassenen
3. Stimuleer reconversie naar studio-opvang

Onze beleidsvoorstellen op het vlak van opvolging en monitoring

1. Voorzie in bijkomend onderzoek en monitoring
2. Maak het Actieplan en Gemengd Platform slagkrachtiger
3. Versterk de bovenlokale netwerken

Inhoud

1 – Beleidsvoorstellen	3
2 – Situering	6
2.1. Actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid (2020-2024)	6
2.2. Ambities voor het Actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid 2025-2029	7
3 – Preventie van dak- en thuisloosheid	8
3.1. Definitie preventie	8
3.2. Definitie risicofactoren	8
3.3. Waarom een shift naar preventie in Vlaanderen?	9
3.4. Onze voorstellen voor preventiemaatregelen	10
3.4.1. Voorstellen op het vlak van universele preventie	10
Verhoog het aantal sociale woningen	
Hervorm de huursubsidie en -premie als cruciale dam tegen de onbetaalbaarheid van de private huurmarkt	
3.4.2. Voorstellen op het vlak van upstream preventie	12
Voorzie in (project)middelen bij uitstroom uit institutionele contexten	
Voorkom thuisloosheid bij jongvolwassenen	
Voorkom thuisloosheid bij vrouwen en kinderen	
3.4.3. Voorstellen op het vlak van crisispreventie	13
Hanteer een kindperspectief bij (dreigende) uithuiszetting	
Installeer laagdrempelige meldpunten ter voorkoming van uithuiszetting	
Maak het Fonds ter bestrijding van uithuiszetting (fbu) ruim bekend en promoot het	
4 – Remediëring van dak- en thuisloosheid via woongerichte oplossingen	16
4.1. Definitie dak- en thuisloosheid	16
4.2. Cijfers	16
4.3. Woongerichte oplossingen als basis voor de toekomst	17
4.4. Housing First	17

4.5. Onze voorstellen voor remediëring.....	19
Zorg voor een duurzame implementatie van Housing First	
Ondersteun de Housing First-experimenten voor jongvolwassenen	
Stimuleer reconversie naar studio-opvang	
5 – Opvolging & monitoring	21
5.1. Onderzoek.....	21
5.2. Opvolging actieplan.....	21
5.3. Decentralisering.....	22
5.4. Onze voorstellen	22
Voorzie in bijkomend onderzoek en monitoring	
Maak een slagkrachtig Actieplan en Gemengd Platform	
Versterk de bovenlokale netwerken	
6 – Bronnen	24

2 – Situering

België ondertekende in 2021 de *Lisbon Declaration on Combatting Homelessness* (Verklaring voor de bestrijding van dakloosheid). Hiermee engageert België zich, samen met de andere Europese lidstaten, om **dak- en thuisloosheid te beëindigen tegen 2030**.

In België zijn de voornaamste beleidsdomeinen om dakloosheid te bestrijden regionaal geregeld. **Vlaanderen** speelt dus een belangrijke rol in het beëindigen van dak- en thuisloosheid. Hiertoe heeft Vlaanderen al stappen gezet met het Actieplan 2017-2019 en het lopende Actieplan 2020-2024. Die actieplannen zijn een samenwerking van het beleidsdomein Welzijn en het beleidsdomein Wonen.

2.1. ACTIEPLAN TER BESTRIJDING VAN DAK- EN THUISLOOSHEID (2020-2024)

De **doelstellingen** in het huidige Vlaamse Actieplan (2020-2024) vallen samen met de Europese strategie:

1. Niemand mag genoodzaakt zijn om tegen zijn wil op straat te overnachten bij gebrek aan opvang die aangepast is aan zijn situatie.
2. Niemand mag genoodzaakt zijn om langer dan nodig in de opvang te verblijven bij gebrek aan doorstromingsmogelijkheden naar wonen.
3. Niemand mag uit een instelling ontslagen worden (ziekenhuis, psychiatrie, gevangenis, jeugdinstelling, enz.) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn woonsituatie.
4. Niemand mag uit huis gezet worden bij gebrek aan begeleidings- en herhuisvestingsmogelijkheden.
5. Niemand die jongvolwassen wordt of is mag thuisloos worden als gevolg van de overgangssituatie naar zelfstandigheid.

Drie van de vijf strategische doelstellingen slaan op preventie. Dat betekent ook dat **preventie van thuisloosheid belangrijker is dan opvang en remediëring**. In landen of regio's waar niet het beëindigen, maar het beheersen van thuisloosheid centraal staat, beperkt men zich vooral tot noodopvang en overlastbestrijding, zodat mensen niet op straat overnachten. Op termijn valt zo'n beleid duurder uit, en houdt het mensen onnodig lang in de thuisloosheid. Dak- en thuisloosheid beëindigen vereist een preventieve aanpak en een langetermijnvisie.

Het Vlaamse Actieplan 2019-2024 vertaalt de strategische doelstellingen naar **concrete acties** op het vlak van:

- preventie van uithuiszetting;
- dak- en thuisloosheid vermijden bij jongvolwassenen;
- aanpak van chronische dakloosheid;
- geïntegreerd beleid met betrekking tot dak- en thuisloosheid;
- monitoring.

2.2. AMBITIES VOOR HET ACTIEPLAN TER BESTRIJDING VAN DAK- EN THUISLOOSHEID 2025-2029

Het huidige Actieplan legt een goede basis voor een concrete Vlaamse strategie. Het vertrekt echter nog te veel vanuit aparte beleidsdoelstellingen van respectievelijk de beleidsdomeinen Wonen en Welzijn. Een volgend actieplan vertrekt **bij voorkeur vanuit een gezamenlijke visie en strategie**.

De volgende regeerperiode wordt cruciaal in de ambitie om thuisloosheid tegen 2030 te beëindigen in Europa. Om dit te realiseren is er in Vlaanderen nood aan een gedeelde Vlaamse strategie, die vertrekt vanuit een duidelijke visie waarin het recht op huisvesting centraal staat. **Het is wenselijk dat tijdens de volgende regeerperiode opnieuw een actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid wordt opgesteld** waar deze visie in verwerkt wordt.

Het moet hierbij duidelijk zijn op wie de strategie zich richt. **Doelgroepen** (bijvoorbeeld jongeren, personen met dubbeldiagnose, gezinnen, slachtoffers van intrafamiliaal geweld, asielzoekers) hebben vaak andere (woon)noden. De gedeelde visie en strategie voorziet best in een gedifferentieerde aanpak. Het moet duidelijk zijn tot wie de acties en doelstellingen zich (niet) richten. Onderzoekresultaten (bijvoorbeeld de lokale tellingen) kunnen richting geven bij het maken van deze keuzes.

De landen die het verst staan in het terugdringen of beëindigen van dak- en thuisloosheid, bijvoorbeeld Finland, Denemarken, Ierland, Schotland, Nederland, hebben alle een uitgewerkt **actieplan, gekoppeld aan een nationale strategie**. Vlaanderen werkt sinds 2017 met een actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid. Hierdoor zijn enorme stappen vooruit gezet om de problematiek van dak- en thuisloosheid terug te dringen. We pleiten dan ook voor een voortzetting van deze werkwijze.

Dit Actieplan wordt idealiter **interdepartementaal** opgesteld, en in samenwerking met het **werkveld en gebruikers**. De nationale strategieën vanuit Finland, Nederland, UK en Denemarken kunnen dienen als inspirerende praktijken.

SAM, steunpunt Mens en Samenleving draagt graag met concrete voorstellen bij aan het volgende Actieplan. Waar zinvol, engageren wij ons graag opnieuw om de uitvoering van het Actieplan te ondersteunen.

3 – Preventie van dak- en thuisloosheid

De beste manier om dak- en thuisloosheid te beëindigen, is ze te voorkomen. In Vlaanderen zijn de eerste stappen gezet in die richting. Twee van de vijf doelstellingen uit het huidige Actieplan omvatten maatregelen gericht op preventie. De preventieve strategie in Vlaanderen richt zich op:

- het verminderen van het aantal uithuiszettingen
- en het vermijden van dak- en thuisloosheid bij jongeren.

Dat plaatst Vlaanderen eerder in de top van Europa. Maar in vergelijking met de actieplannen van Finland, Denemarken, Wales en Nederland is er ruimte voor verbetering.

3.1. DEFINITIE PREVENTIE

Allereerst is het belangrijk om preventie te definiëren. Preventie wordt veelal ingedeeld op drie niveaus: universele, *upstream* en crisis (Mackie, 2023).

- **Universele preventie** van dak- en thuisloosheid omvat strategieën en interventies die gericht zijn op het voorkomen van problemen op het bredere populatieniveau. De benadering richt zich op het nemen van maatregelen die de risicofactoren verminderen en beschermende factoren versterken (bijvoorbeeld armoede voorkomen, toegang bieden tot betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting).
- **Upstream preventie** richt zich op het identificeren en aanpakken van de structurele oorzaken en risicofactoren bij risicogroepen (bijvoorbeeld vroegtijdig detecteren van *at risk* groepen, uitstroom uit instituties faciliteren).
- **Crisispreventie** van thuisloosheid is gericht op het voorkomen van het ontstaan van dakloosheid bij mensen in noodsituaties (bijvoorbeeld tijdelijke of noodopvang bieden, preventie uithuiszetting voorkomen, preventieve woonbegeleiding bieden).

Door deze diverse aanpakken te combineren, kunnen we effectief werken aan het voorkomen en beëindigen van thuisloosheid, zowel op de lange termijn als in noodsituaties.

3.2. DEFINITIE RISICOFACTOREN

Om preventief te kunnen werken, is het belangrijk om de risicofactoren op het vlak van dak- en thuisloosheid te kennen.

Dak- en thuisloosheid is een complexe problematiek. **Kinderarmoede** is de grootste risicofactor voor dak- en thuisloosheid (Bramey & Fitzpatrick, 2018; Kinderrechtencoalitie, 2019), gevolgd door **verslaving**, **uithuiszetting** en **familiale problemen** (Lescrauwaet, 2019). **Uitstroom uit een institutionele context** (dententie, jeugdhulp, psychiatrie) is een cruciaal kantelmoment. Nog vaker zorgt een combinatie van twee of meerdere factoren voor een verhoogd risico op dak- en thuisloosheid.

Eerstelijnsdiensten moeten in de eerste plaats goed geïnformeerd worden over bovenstaande risicofactoren en hoe ermee om te gaan. Zo kunnen ze sneller ingrijpen. Het is belangrijk om partnerschappen te smeden om het hoofd te bieden aan de uitdagingen die met deze problematiek gepaard gaan. Een complexe problematiek vraagt immers een holistische aanpak. Deze aanpak is **outreaching** en **proactief** met oog voor **rechtendetectie**.

Beleidsmakers moeten evenzeer geïnformeerd worden over de beschreven risicofactoren. Die zijn richtinggevend om een effectief en gericht preventiebeleid te ontwikkelen. Het is in een preventief beleid belangrijk om niet alleen maatregelen gericht op het individu te nemen, maar ook structurele maatregelen in te bedden om bovenstaande risicofactoren zoveel mogelijk te vermijden.

3.3. WAAROM EEN SHIFT NAAR PREVENTIE IN VLAANDEREN?

Als we bovenstaande risicofactoren toepassen voor Vlaanderen, komen we tot **verontrustende cijfers voor mensen met een verhoogd risico om dak- en thuisloos te worden**. Structurele en preventieve maatregelen zijn nodig om dit voorkomen.

Armoedecijfers

- 11,2% van de inwoners in het Vlaams Gewest leeft in **armoede** of sociale uitsluiting (Statistiek Vlaanderen, 2023).
- Vlaanderen heeft een relatief laag **kinderarmoedecijfer**. 12,7% van de kinderen groeit op in kansarmoede (Opgroeien, 2022).
- Het aandeel dak- en thuisloze minderjarigen schommelt rond 30% (Hermans et al., 2023; Hermans, Mertens, & Demaerschalk, 2023). Dak- en thuisloosheid bij kinderen is een schending van verschillende kinderrechten (wonen, privacy, school, etc). Het heeft een negatieve impact op hun welzijn, gezondheid en ontwikkeling.

Precaire huisvesting

- Over het aantal **uithuiszettingen** in Vlaanderen zijn weinig (recente) cijfers beschikbaar. In 2020 dreigden in Vlaanderen naar schatting 10072 huishoudens uit hun woning gezet te worden. De meest voorkomende reden voor uithuiszetting was wanbetaling (VVSG, 2023). Dit is gebaseerd op het aantal vorderingen tot uithuiszetting die gemeld worden bij de OCMW's. Naar schatting leidt één op de drie vorderingen tot uithuiszettingen tot effectieve uitzetting (Verstraete & De Decker, 2015). Extrapolatie maakt dan dat in 2020 ruwweg 3360 huishouden effectief uit huis gezet zijn.
- Iets meer dan de helft van de huurders op de private huurmarkt heeft een **overmatige huisvestingskost**. Dit wil zeggen dat 40% of meer van het gezinsinkomen naar woonkost gaat. Voor eigenaars met hypotheek bedraagt dat 20% en voor sociale huurders bedraagt dat desondanks toch 27% (Heylen & Vanderstraeten, 2019).
- Momenteel staan ongeveer 182.000 gezinnen op de **wachlijst** voor een sociale huurwoning. De gemiddelde wachttijd is tussen de vier en vijf jaar (Vlaams Parlement, 2023). Deze gezinnen zijn gedwongen om een woonst te zoeken op de private huurmarkt.
- De huurpremie en -subsidie zijn Vlaamse maatregelen om private woonmarkt betaalbaar te houden voor gezinnen met lage (vervangings)inkomens. De **non-take-up** is echter heel hoog (47%) (Van den Broeck, & Vermeir, 2023). Ook het Fonds ter bestrijding van uithuiszetting wordt, om diverse redenen, niet vaak ingezet (Vermeir, 2022).

Institutionele risicofactoren

- De opvangsector (CAW's, OCMW's, ...) geeft al verschillende jaren aan dat de (nood)opvang dichtslibt door een gebrek aan doorstroming.

- Uit de tellingen blijkt dat 11,9% niet kan uitstromen uit een institutionele context door gebrek aan woonoplossing (Hermans et al., 2023).
- Ruwweg 15-30% van de thuisloze jongeren heeft een instellingsverleden (Hermans et al., 2023)
- In 2020 waren er in het Vlaams Gewest 26280 meldingen van intrafamiliaal geweld (Federale politie, 2022). Het gaat hierbij zowel om fysiek, seksueel, psychisch als economisch geweld. Het meeste geweld vindt plaats binnen een koppel. Vrouwen zijn vaker slachtoffer van intrafamiliaal geweld dan mannen. Intrafamiliaal geweld is een belangrijke risicofactor voor thuisloosheid. Eén op drie dak- en thuislozen is vrouwelijk (Hermans, Mertens, & Demaerschalk, 2023).
- 7% van de cliënten in alcohol- of drughulpverlening is dak- of thuisloos. In residentiële behandelingsprogramma's heeft tot 30% huisvestingsproblemen (Vlaams expertisecentrum Alcohol & andere drugs, 2022).

Studies tonen aan dat een **preventief beleid uiteindelijk goedkoper** is dan een beleid met focus op remediëring. De kosten om dakloosheid te managen liggen tussen 30000 en 85000 euro per jaar per persoon (Bayenet et al., 2022). Een preventief beleid leidt tot op termijn tot een daling van kosten op vlak van opvang, gezondheid, sociale zekerheid, enz.

3.4. ONZE VOORSTELLEN VOOR PREVENTIEMAATREGELEN

Er worden al verschillende inspanningen geleverd om te vermijden dat mensen met een verhoogd risico in (chronische) dak- en thuisloosheid terechtkomen. Enkele **goede praktijken** zijn onder andere budget- en schuldhulpverlening, preventieve en ambulante woonbegeleiding, en bemiddeling bij dreigende uithuiszetting vanuit OCMW. Het fonds ter bestrijding van uithuiszetting en de huurpremie/huursubsidie zijn, ondanks de non-take-up, zinvolle maatregelen.

Wij formuleren enkele voorstellen op elk niveau van preventie.

3.4.1. Voorstellen op het vlak van universele preventie

VERHOOG HET AANTAL SOCIALE WONINGEN

Momenteel zijn er in Vlaanderen ongeveer 155.000 sociale woningen, maar de vraag overstijgt het aanbod. Door het aantal sociale woningen te verhogen, kunnen meer mensen geholpen worden bij het vinden van een betaalbare woning. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren door nieuwe sociale woningen te bouwen en bestaande woningen te renoveren.

Jaarlijks komen er gemiddeld 2266 nieuwe sociale woningen bij (Statistiek Vlaanderen, 2023). Het trage bouwtempo heeft verschillende oorzaken. Steunpunt Wonen heeft dat recent onderzocht (Dockx, Van den Broeck & Winters, 2023). We beseffen dat de achterstand van het aantal sociale woningen niet in één legislatuur kan worden weggewerkt.

Toch kan het beleid inspanningen leveren om de kloof meer te dichten. Uit het onderzoek van Steunpunt Wonen blijkt dat de **meeste zinvolle interventies in de aanloofase gebeuren**. Het bouwtempo kan omhoog:

- door de ambitie van het *bindend sociaal objectief* te verhogen en te koppelen aan (boven)lokale woon-nood;
- door gemeenten te sanctioneren als ze geen inspanningen leveren om het bindend sociaal objectief te behalen. Momenteel haalt vier op de tien het minimale objectief niet;
- door gemeenten die meer inspanning willen leveren te blijven financieren;
- door lokale besturen te informeren en ondersteunen in het uittekenen en voorbereiden van nieuwe projecten.

HERVORM DE HUURSUBSIDIE EN -PREMIE ALS CRUCIALE DAM TEGEN DE ONBETAALBAARHEID VAN DE PRIVATE HUURMARKT

Om de toegang tot private huurmarkt voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie te vergemakkelijken bestaan er momenteel twee maatregelen om tegemoet te komen in de huurprijs: de huursubsidie en huurpremie.

- De **huursubsidie** richt zich tot wie een beperkt inkomen heeft en verhuist van een onbewoonbare, ongeschikte, overbewoonde of onaangepaste woning naar een geschikte woning
- De **huurpremie** richt zich tot wie vier jaar of langer op een wachtlijst staat voor een sociale huurwoning. Beide systemen vertonen meer gelijkenissen dan verschillen. Er is een enorme overlap tussen deze twee maatregelen op het vlak van doelgroep, voorwaarden (o.a. inkomensvoorwaarden, de verplichting om zich in te schrijven bij een sociale woningmaatschappij, ...), maximumbedrag en berekening ervan, en uitbetaling.

Een effectief premiesysteem helpt om de betaalbaarheid op de private huurmarkt te garanderen. Dat biedt de beste garanties tegen uithuiszetting en dakloosheid. De huursubsidie en -premie zijn dan ook goede maatregelen. Beide systemen kampen momenteel met een **hoge non-take-up** wegens administratieve, informatie- en stigmadrempels (Van den Broeck, & Vermeir, 2023). Bovendien ligt het goedkeuringspercentage bij de huursubsidie veel hoger bij personen die begeleiding krijgen (SVK-huurder of ex-daklozen). Aanvragen wegens een onaangepaste, ongeschikte of overbewoonde woning worden in de overgrote meerderheid van de gevallen afgekeurd, ondanks de precaire situatie van deze huurders op de huurmarkt.

Om de effectiviteit en bereik van de maatregelen te verhogen, zijn aanpassingen nodig. Gebaseerd op studies van Steunpunt Wonen (Van den Broeck, et al., 2017; Van den Broeck, & Vermeir, 2023), pleiten wij voor **een vereenvoudiging op administratief, informatief en procedureel vlak, door de huursubsidie en -premie te combineren tot één maatregel:**

- **Beperk de voorwaarden** zodat dat de premie (semi-)automatisch kan worden toegekend. Het onderzoek van Steunpunt Wonen toont aan dat automatisering leidt tot een daling van de non-take-up. De toekenningsvoorwaarden kunnen beperkt worden tot ligging (Vlaamse Gewest), hoofdverblijfplaats (koppeling met domicilie) en inkomen. Dit kan allemaal automatisch gecontroleerd worden.
- **Schaf de verplichte wachttijd van 4 jaar voor een sociale woning af.** Het feit dat een huishouden in aanmerking komt voor een sociale woning, is al voldoende bewijs dat de private huurmarkt te duur is. Door vier jaar te wachten, wordt het risico op armoede, uithuiszetting en dakloosheid voor het huishouden vergroot. De remediëring hiervan is een grotere kost dan de premie. Bovendien wordt iemand die in een sociale woning woont, financieel ondersteund door de overheid. Door de wachtlijsten komen mensen terecht op de privémarkt, die momenteel maar selectief ondersteund worden door de huurpremie.
- **Schaf de verplichte inschrijving bij de sociale woningmaatschappij af.** Die werkt stigmatiserend en is een van de redenen voor non-take-up (Steunpunt Wonen). Door de lange wachtlijsten is het niet realistisch dat mensen snel doorschuiven naar een sociale woning. De onvoorspelbaarheid van een verplichte verhuizing leidt tot onnodige extra stress. Bovendien is het, vanuit een kinderperspectief, beter om kinderen niet te veel te laten verhuizen. De woonomstandigheden van kinderen en jongeren vormen het fundament voor hun ontwikkeling en hebben een impact op hun gezondheid, hun onderwijskansen, hun leerprestaties en hun vrijetijdsbesteding (Kireco, 2022)
- **Schaf de maximale huurprijs af,** gezien de reële situatie van de huurprijzen op de private huurmarkt. Of bepaal minstens een variabele maximale huurprijs afhankelijk van de huurprijzen in een regio. Lokale besturen of (boven)lokale netwerken kunnen dat bijvoorbeeld monitoren.
- Wees transparanter over de **minimale woningkwaliteitsnormen** en zorg ervoor dat die voorwaarde nooit nadelig kan uitdraaien voor de huurder.

Het bovenstaande voorstel vertrekt vanuit een ideaal scenario. We beseffen dat het mogelijk een grote budgettaire impact heeft omdat meer mensen sneller recht hebben op een huurpremie. Als alternatief zou een getrap systeem van huurpremie onderzocht kunnen worden. Nu krijgen huurders na vier jaar de premie, zolang ze aan de voorwaarden voldoen. De eerste jaren in een nieuwe (huur)woning zijn de kosten net het grootst. Er is de waarborg (3 maanden huur), inrichtingskosten, verzekeringen die afgesloten moeten worden, ... We stellen voor om de huurpremie meteen toe te kennen (zonder wachttijd van 4 jaar), maar om na enkele jaren de premie degressief te laten zakken. Het Steunpunt Wonen zou de effectiviteit en de budgettaire impact van deze hervorming kunnen onderzoeken.

3.4.2. Voorstellen op het vlak van upstream preventie

VOORZIE IN (PROJECT)MIDDELEN BIJ UITSTROOM UIT INSTITUTIONELE CONTEXTEN

Uitstroom uit een institutionele context (zoals detentie, jeugdhulpvoorzieningen, psychiatrie, residentiële hulpverleningsprogramma's) is een van de risicofactoren die kunnen leiden tot dak- en thuisloosheid. De Verklaring van Lissabon formuleert niet voor niets de ambitie: *No one is discharged from any institution (e.g. prison, hospital, care facility) without an offer of appropriate housing.*

In het Actieplan 2020-2024 zijn er al doelstellingen geformuleerd rond jeugdinstituutverlaters. Er is niets mis met een specifieke focus op jongeren (zie later), maar het is even belangrijk om deze doelstelling breder te formuleren naar alle groepen instellingverlaters. Eén op vier thuisloze personen heeft een instellingsverleden. De grootste groep instellingverlaters dak- en thuisloosheid worden, heeft een verleden in de psychiatrie, gevolgd door personen met een verleden in jeugdhulp of detentie (Hermans, K. et al, 2023). Al die groepen ervaren gelijkaardige drempels op de huisvestingsmarkt: concurrentie op de onderste lagen van de huurmarkt, discriminatie en stigma, beperkt financiële middelen en lange wachtlijsten voor sociale huisvesting (England, E. et al, 2022). Op het vlak van begeleiding worden zij geconfronteerd met tal van uitdagingen. Er is vaak sprake van een harde overgang van residentiële naar ambulante hulpverlening, met een risico op uitval uit hulpverlening (begeleidingsmoeheid).

Wij stellen voor om *Critical Time Intervention* (CTI) in te voeren als onderdeel van een uitstroomtraject. Die interventiemethode is ontwikkeld om mensen te ondersteunen tijdens overgangperiodes in hun leven, bijvoorbeeld de overgang van dakloosheid naar huisvesting. Ze richt zich op het bieden van intensieve, tijdgebonden ondersteuning en hulpverlening tijdens deze kritieke overgangperiode waarin individuen vaak kwetsbaar zijn en het risico lopen om terug te vallen in hun eerdere situatie. CTI is gericht op het versterken van de sociale netwerken, het bevorderen van zelfredzaamheid en het bieden van hulpbronnen die nodig zijn om duurzame veranderingen te realiseren, zodat mensen succesvol kunnen integreren in de samenleving en hun welzijn kunnen verbeteren.

De effectiviteit van Critical Time Intervention is ruimschoots onderzocht. De methode is vooral heel effectief om dakloosheid te vermijden bij transitie uit jeugdinstituutten en detentie (Mackie, 2023).

Trek middelen uit om experimenten op te zetten. Die moeten opgevolgd worden en na eventuele bijsturing, opgeschaald worden naar heel Vlaanderen.

VOORKOM THUISLOOSHEID BIJ JONGVOLWASSENEN

In het Actieplan 2019-2024 lag de klemtoon op jeugdinstituutverlaters. Maar 'thuisloosheid bij jongvolwassen voorkomen' moet een bredere basis hebben. Jongeren worden ook thuisloos doordat ze na conflicten het ouderlijk huis (moeten) verlaten; doordat ze zelfstandig proberen te wonen maar het niet redden bij gebrek aan middelen of woonvaardigheden; nadat ze een MPI verlaten, ... Uit de tellingen blijkt dat één derde van de dakloze jongeren een jeugdinstituutverleden heeft, één derde is niet-begeleide

minderjarige en één derde heeft geen geschiedenis met (jeugd)hulpverlening (Roets et al., 2022). Lang niet alle jeugdhulpverleners staan bovendien open voor voortgezette jeugdhulp.

Om thuisloosheid bij jongeren te voorkomen, is het belangrijk om te focussen op vroege interventies, de overgang van jeugdinstellingen en het vermijden van chronische dakloosheid.

- Als we weten dat kinderarmoede de grootste risicofactor voor thuisloosheid is, moet een armoedebeleid vooral inzetten op **vroegdetectie en preventie**. De projecten **Upstream** van Agentschap Op-groeien zijn afgelopen periode gestart. Upstream detecteert kinderen en jongeren in een (dreigende) situatie van dak- en thuisloosheid aan de hand van een vragenlijst. Die projecten moeten opgevolgd en gemonitord worden. Als de projecten effectief blijken te zijn, moeten ze verder worden uitgevoerd.
- De **overgang van jeugdinstellingen** kan aangepakt worden via **Critical Time Intervention** (zie eerder).
- Regionaal bestaan er **succesvolle en effectieve interventies om chronische dakloosheid bij jongeren te vermijden**. Regionale programma's zoals Back on Track en Housing First for Youth richten zich op het snel oppikken van jongeren in een situatie van dak- en thuisloosheid (zie verder). Zij moeten voortgezet en opgeschaald worden.

Elke interventie moet vertrekken vanuit een **family and natural support approach (FNSA)**. De effectiviteit van dat programma is aangetoond in Canada (Major, 2020). De Family and Natural Support Approach (FNSA) heeft als doel om het natuurlijke ondersteuningsnetwerk van een individu of gezin te betrekken en mobiliseren. Het legt de nadruk op het identificeren en versterken van de bestaande familiebanden, vriendschappen en sociale netwerken om de veerkracht, ondersteuning en welzijn te bevorderen. FNSA erkent dat familie en vrienden essentieel zijn om emotionele steun, praktische hulp en sociaal contact te bieden. Door die natuurlijke steunsystemen te activeren en versterken kan FNSA bijdragen aan meer zelfredzaamheid, minder sociale isolatie en positieve veranderingen in het leven van individuen en gezinnen. De aanpak kan worden toegepast in alle interventievormen.

VOORKOM THUISLOOSHEID BIJ VROUWEN EN KINDEREN

Het aandeel minderjarigen binnen de dak- en thuislozenpopulatie schommelt rond de 30%. Dit is voor een welvarende regio als Vlaanderen onacceptabel hoog. Thuisloze kinderen zijn veelal niet alleen. Ook hun moeder (of vader) bevindt zich in een situatie van dak- en thuisloosheid.

Er is nood aan een specifiek hulpverleningsaanbod voor vrouwen en alleenstaande moeders in een dreigende situatie van dak- en thuisloosheid. Een link met het beleid rond intrafamiliaal geweld is noodzakelijk. Op lokaal niveau zijn er verschillende projecten die zich richten op het ondersteunen van kwetsbare moeders. Een goed voorbeeld hiervan is de stad Mechelen. Een integrale aanpak is hierbij aangewezen.

3.4.3. Voorstellen op het vlak van crisispreventie

HANTEER EEN KINDPERSPECTIEF BIJ (DREIGENDE) UITHUISZETTING

Bij preventie van uithuiszetting moet absolute prioriteit gaan naar situaties waar kinderen bij betrokken zijn. Dat zal inspanningen vragen op zowel Vlaams als lokaal niveau. Het Vlaams huurdecreet bepaalt dat bij een vordering tot uithuiszetting een attest van gezinssamenstelling toegevoegd moet worden. Zo weet de vrederechter of er al dan niet kinderen bij betrokken zijn.

Kinderen horen niet thuis in groepsmatige opvangvormen, ook niet in de nachtopvang of de winteropvang die door lokale besturen wordt ingericht. Vanuit een kinderperspectief pleiten we voor een **verbod op uithuiszetting** tot er een woonoplossing gevonden is voor het gezin. Overheden moeten er volgens artikel

27 van het kinderrechtenverdrag immers voor zorgen dat alle kinderen toegang hebben tot degelijke huisvesting. Noodwoningen en studio-opvang zijn geschikte alternatieven. Het aanbod daarvan moet verruimd worden zodat men lokaal over alternatieven beschikt voor gezinnen.

INSTALLEER LAAGDREMPelige MELDPUNTEN TER VOORKOMING VAN UITHUISZETTING

Huurders die moeite hebben om hun huur te betalen, moeten vroegtijdig worden geïdentificeerd en geholpen, liefst vóór gerechtelijke stappen worden gezet. Dat kan gebeuren door **meldpunten** op te zetten waar huurders terecht kunnen voor advies en ondersteuning.

Meldpunten ter voorkoming van uithuiszetting zijn opgenomen in het Actieplan 2019-2024. De realisatie ervan is momenteel eerder beperkt (Smets, 2023). Er zijn nog maar vijf meldpunten actief (regio Zuid West-Vlaanderen, Sint-Niklaas, Mechelen, Antwerpen, Leuven). Mogelijke verklaringen voor de beperkte implementatie zijn:

- Gebrek aan personeel en middelen. Er is niet in financiering voorzien voor de oprichting van de meldpunten. Een meldpunt vereist minstens 2 VTE om (logistieke) continuïteit te garanderen.
- Weigerachtigheid ten opzichte van een (extra) meldpunt. In regio's waar al meldpunten opgericht zijn, worden ze vaak anders genoemd (bijvoorbeeld Woonloket) of ingebed in ruimere preventieve dienstverlening.
- Onbekendheid van het meldpunt. Hoe sneller een verhuurder (of andere actor) het meldpunt aanspreekt, hoe effectiever de interventie zal zijn. Het versnipperde huurlandschap in Vlaanderen vormt hierbij een extra drempel.

Om van de meldpunten een succes te maken is er:

- Nood aan een **systeem van cofinanciering** om lokaal draagvlak en engagement te bereiken. In het buitenland hanteert men cofinancieringspercentages van 30 à 50%.
- Nood aan een duidelijke omschrijving van de opdracht van de meldpunten. We spreken beter over **outreachinge woonloketten**.
- Nood aan linken met **bestaande dienstverlening** (LAC, rechtendetectie en bemiddeling, en multidisciplinaire preventieve woonbegeleiding).

Hoe het meldpunt georganiseerd wordt, is minder belangrijk. Dat kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld via de woondienst, via het OCMW-onthaal, via bovenlokale netwerken, via intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, ... Belangrijker is dat bepaalde effectiviteitscriteria aanwezig zijn:

- Het werkt outreachend;
- Het is gericht op huurder en verhuurder;
- Er is een koppeling met hulpverleningsaanbod.

MAAK HET FONDS TER BESTRIJDING VAN UITHUISZETTING (FBU) RUIM BEKEND EN PROMOOT HET

Het Fonds ter bestrijding van uithuiszetting trad in werking op 1 juni 2020 en bevatte tal van verbeteringen ten aanzien van het vroegere Huurgarantiefonds. De evaluatie van het fonds toont aan dat het instrument relevant blijft ter preventie van uithuiszettingen (Vermeir, 2022). Dat ligt in lijn met internationaal onderzoek, dat de effectiviteit van korte termijn noodfondsen aantoont (Piña & Pirog, 2019; Shin & Cohen, 2019).

Er zeker draagvlak voor dit instrument, maar toch ligt het gebruik ervan laag. Dit heeft verschillende oorzaken. Het doelbereik blijft beperkt door een te beperkte communicatie over de maatregel (Vermeir, 2022). Bovendien zijn er administratieve drempels. Het platform is weinig gebruiksvriendelijk, zeker als er niet frequent mee wordt gewerkt (bijvoorbeeld in kleinere gemeentes) (Smets, 2023). Enkele concrete mogelijkheden:

- Er kan **informatiemateriaal** worden ontwikkeld worden om het fonds bekend te maken. Dat zou verspreid kunnen worden via de netwerken tegen thuisloosheid en eerstelijnsdiensten.
- Het gebruik van het FBU zou gekoppeld moeten worden aan **rechtendetectie, de meldpunten en preventieve woonbegeleiding**.

4 – Remediëring van dak- en thuisloosheid via woongerichte oplossingen

Een verschuiving naar preventieve maatregelen is essentieel om dak- en thuisloosheid te voorkomen. We moeten voorkomen dat mensen in een situatie van (chronische) dak- en thuisloosheid terechtkomen. Maar het is ook van groot belang om hulp te bieden aan wie zich momenteel in deze situatie bevindt en hen te ondersteunen om dak- en thuisloosheid te verlaten.

4.1. DEFINITIE DAK- EN THUISLOOSHEID

De gangbare manier om dak- en thuisloosheid te definiëren is door gebruik te maken van de *ethos light-categorieën*. Die vormen onder andere de basis voor de doelstellingen van de Europese verklaring van Lissabon om dakloosheid tegen 2030 te beëindigen, en voor de dak- en thuislozertellingen in België. De *ethos light-categorieën* omvatten verschillende groepen die dak- en thuisloosheid beschrijven, waaronder:

- Mensen die leven in de openbare ruimte (straatslapers);
- Mensen die gebruikmaken van noodopvangvoorzieningen (noodopvang);
- Mensen in die langer dan nodig in institutionele instellingen verblijven door een gebrek aan adequate woonoplossing;
- Mensen die in non-conventionele woningen verblijven door een gebrek aan adequate woonoplossingen (tijdelijke structuren, caravans)
- Mensen die tijdelijk ondergebracht zijn bij vrienden of familie door een gebrek aan adequate woonoplossingen (sofaslapers);
- Mensen die in ontoereikende huisvestingssituaties verkeren zoals overbevolkte woningen of woningen zonder essentiële voorzieningen.

Beleidsmakers die deze categorieën gebruiken, kunnen een beter begrip krijgen van de omvang en aard van dak- en thuisloosheid, en effectieve maatregelen ontwikkelen om deze problematiek aan te pakken.

4.2. CIJFERS

Sinds 2020 organiseert de Koning Boudewijn Stichting, in samenwerking met onderzoekers van LUCAS KU Leuven en UCLouvain CIRTES, jaarlijkse tellingen dak- en thuisloosheid. Ze baseren de tellingen op bovenstaande definitie van dak- en thuisloosheid.

Deze tellingen geven ons inzichten in de problematiek van dak- en thuisloosheid. De voornaamste bevindingen zijn:

- Dak- en thuisloosheid is niet enkel een probleem van de grote steden.

- Zichtbare ('traditionele') dakloosheid vormt slechts één derde van de totale populatie. De anderen bevinden zich eerder in 'onzichtbare' vormen van thuisloosheid.
- Een op drie van de getelde personen bevindt zich in een situatie van 'chronische' dakloos- en thuisloosheid (dit wil zeggen: meer dan één jaar dak- en thuisloos).
- De populatie dak- en thuislozen is zeer divers. De onderzoekers tellen zowel een aanzienlijk aandeel mannen als vrouwen, kinderen en jongvolwassenen, alsook mensen met een migratie achtergrond.

4.3. WOONGERICHTE OPLOSSINGEN ALS BASIS VOOR DE TOEKOMST

Traditionele opvang voor dak- en thuislozen, zoals *shelters*, hebben vaak negatieve effecten op de fysieke en mentale gezondheid van personen en kunnen bijdragen aan langdurige dakloosheid. Daarom is er een groeiende behoefte aan **woongerichte opvang voor daklozen**. Dit type opvang is bedoeld om een persoonlijke en individuele aanpak te bieden voor de specifieke behoeften van elke thuisloze. Dat kan hulp zijn bij het vinden van werk, gezondheidszorg, schuldenbeheer en het vinden van een vaste woonplek. Meer persoonlijke aandacht kan ook helpen om veiligheidsrisico's te identificeren en aan te pakken.

Onveiligheid in daklozenopvang is een groot probleem dat de gezondheid en het welzijn van daklozen kan bedreigen. Daklozenopvangcentra kunnen overbevolkt zijn en hebben beperkte middelen om de veiligheid te waarborgen. Daklozen die in groepsopvang verblijven, kunnen te maken krijgen met geweld, diefstal, intimidatie, misbruik en verslaving.

Die onveiligheid kan een negatief effect hebben op het vermogen van daklozen om hun leven op orde te krijgen. Het wordt bijvoorbeeld moeilijker om te slapen, te eten en te douchen en kan het moeilijker maken om zich op hun toekomst te richten. Bovendien kan onveiligheid mentale gezondheidsproblemen erger maken, wat het herstel nog moeilijker maakt.

Bij woongerichte opvang krijgen daklozen een eigen woonruimte, waardoor ze meer privacy en onafhankelijkheid hebben. Dit kan hen helpen om hun eigenwaarde te herstellen en om hun leven weer op de rails te krijgen. Het biedt ook een veilige omgeving, waarin de kans op misbruik of geweld minder groot is dan bij groepsopvang.

Het is belangrijk om te erkennen dat traditionele opvang voor daklozen soms noodzakelijk is, maar het is duidelijk dat deze aanpak vaak niet effectief is om dakloosheid op de lange termijn op te lossen. Woongerichte opvang biedt een alternatieve aanpak die veelbelovend is om dakloosheid te verminderen en de levenskwaliteit van de dakloze te verbeteren.

4.4. HOUSING FIRST

Housing First is het aanbieden van een individuele woonst én langdurige begeleiding aan mensen die chronisch dakloos zijn en kampen met een verslavings- of psychiatrische problematiek. De cliënt huurt de woning. Housing First vertrekt van een andere startpositie dan de meer gangbare manier van denken in de hulpverlening, zoals de woonladder of het herankeringsmodel, waar een dakloze eerst een aantal stappen moet doorlopen voor hij 'woonklaar' is.

Housing First (hf) vertrekt van **acht basisprincipes**:

1. Huisvesting is een mensenrecht. De hf-bewoner heeft een gewoon huurcontract op de private of de sociale woningmarkt. Zolang de bewoner zijn huurdersverplichtingen nakomt (huur betalen, woning onderhouden, geen overlast) kan hij daar blijven wonen. Ook als hij van de aangeboden begeleiding geen (verder) gebruik wil maken.

2. Respect voor alle hf-bewoners. In het hele begeleidingsproces benadrukt hf een respectvolle omgang tussen hulpverleners en bewoners. Dat gebeurt met een open houding zonder vooroordelen over de cliënten.
3. Engagement om met hf-bewoner te werken zolang nodig is. De termijn waarop de hulp beschikbaar is, wordt niet vooraf bepaald. Het huurcontract is voor onbepaalde duur en de begeleiding ook. Dat wil niet zeggen dat de begeleiding door een en dezelfde organisatie gedurende het hele traject geleverd moet worden.
4. Verspreide huisvesting in alleenstaande appartementen. Maar ook gegroepeerde huisvesting kan, als dat een keuze is van de bewoner.
5. Splitsing van huisvesting en hulpverlening. Daardoor kan de huurder ook in de woning blijven als hij niet langer begeleiding wenst of de begeleiding weigert.
6. Keuzevrijheid en zelfdeterminatie. De bewoner heeft keuzevrijheid op zoveel mogelijk domeinen. De begeleidingsdoelen worden in overleg met de bewoner gekozen. De hulpverlener ondersteunt de bewoner daarbij op weg naar een maximale zelfstandigheid.
7. Herstelgericht. Een herstelgerichte benadering is een streven naar welzijn van de bewoner door ervoor te zorgen dat de basisvoorwaarden daarvoor aanwezig zijn, zoals actieve rechtendetectie, toeleiding naar gezondheidszorg, ondersteuning bij uitbouw van een sociaal netwerk, tewerkstelling, dagbesteding.
8. *Harm reduction*. De keuzevrijheid geldt ook bij schadelijk drug- en alcoholgebruik. De nadruk ligt niet op repressie of het verplichten tot behandeling, maar op de beperking van de schade door drug- en alcoholgebruik, zowel voor de gebruiker als voor de samenleving. Voorbeelden zijn methadonverstrekking, spuitenruil enz.

Housing First **verschilt** op deze punten **van andere wooninitiatieven**:

- De aanpak vraagt van de bewoner geen voorbereiding, therapie of engagementen tot ontwenning .
- Er wordt de bewoner niet gevraagd om eerst stappen te zetten om 'woonklaar' te worden. Uiteraard kan en mag een dakloze gebruik maken van (nacht)opvang vooraleer in een hf-traject te stappen. Maar het gebruik van opvang mag geen voorwaarde zijn voor de start van een hf-traject.
- Het is een permanente oplossing. Het gaat hier niet om een tijdelijke woonst, tijdelijke huurcontracten, een tijdelijke aanwending van leegstaande woningen of het werken met bezettingsovereenkomsten en dagprijssystemen.
- Er is geen gemeenschappelijke woonst tenzij de cliënt dat wenst.
- Deze aanpak zet huurders niet uit huis voor redenen anders dan die in een normaal huurcontract.

Momenteel wordt Housing First via verschillende kanalen projectmatig gefinancierd. De versnippering van de middelen bemoeilijkt duurzame invoering. We beperken ons hier tot een overzicht van financiering vanuit het Departement Welzijn. De CAW's voeren de trajecten binnen deze financiering uit:

- CAW Antwerpen: 13 trajecten
- CAW Boom-Mechelen-Lier: 2 trajecten
- CAW Brussel: 2 trajecten
- CAW Centraal West-Vlaanderen: 7 trajecten
- CAW De Kempen: 15 trajecten (incl. andere financieringsbronnen)
- CAW Halle-Vilvoorde: 7 trajecten
- CAW Limburg: 6 trajecten
- CAW Noord-West-Vlaanderen: 4 trajecten
- CAW Oost-Brabant: 3 trajecten
- CAW Oost-Vlaanderen: 13 trajecten
- CAW Zuid-West-Vlaanderen: 4 trajecten

Bovenstaand overzicht toont aan dat de investeringen vanuit Vlaanderen in Housing First eerder beperkt blijven, ondanks een hoge effectiviteitsgraad: **90% van de huurders is na twee jaar nog steeds gehuisvest** (Housing First Belgium, 2016).

Het Departement Wonen kondigde recent een jaarlijks budget aan voor modulaire woonunits in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. Die zouden gebruikt kunnen worden voor Housing First-projecten. Gemeenten kunnen intekenen op deze middelen.

4.5. ONZE VOORSTELLEN VOOR REMEDIËRING

ZORG VOOR EEN DUURZAME IMPLEMENTATIE VAN HOUSING FIRST

Binnen het Actieplan 2019-2024 is er volop geëxperimenteerd met Housing First via allerlei projectfinanciering. Het volgende actieplan moet Housing First verduurzamen als model en methodiek. Dat betekent dat er een verschuiving moet plaatsvinden van tijdelijke opvang naar het bieden van directe huisvesting aan daklozen, gevolgd door de nodige ondersteuning. Het actieplan moet ervoor zorgen dat Housing First-programma's op grote schaal worden gerealiseerd en dat er voldoende middelen beschikbaar zijn om die programma's duurzaam te laten functioneren.

Daarbij zijn deze elementen belangrijk:

- **Afstappen van projectfinanciering.** Om duurzame resultaten te bereiken, is het noodzakelijk om af te stappen van de traditionele projectfinanciering. In plaats daarvan moeten de bestaande middelen op een strategische manier worden verschoven naar de invoering van Housing First-programma's op lange termijn. Dit vereist een herallocatie van financiële middelen om continuïteit te waarborgen en ervoor te zorgen dat daklozen de nodige ondersteuning krijgen bij het opbouwen van een stabiel leven.
- **Investeringen vanuit Welzijn en Wonen op elkaar afstemmen.** Om een samenhangende aanpak te garanderen, moeten investeringen vanuit het welzijns- en het huisvestingsdomein op elkaar worden afgestemd. Het welzijnsdomein moet investeren in trajecten en ondersteuning voor daklozen, terwijl het huisvestingsdomein moet zorgen voor voldoende betaalbare en kwalitatieve huisvesting. Het actieplan moet mechanismen bevatten om deze investeringen te coördineren en synergieën tussen beide domeinen te stimuleren. De evaluatierapporten van de CAW's tonen aan dat best eerst het woonluik verder wordt uitgewerkt ('first housing') zodat voldoende woningen beschikbaar zijn. Daarna volgt de begeleidingscapaciteit, hetzij met nieuwe projectmiddelen hetzij met reconversiemiddelen.
- Housing First expliciet een categorie maken binnen **pijler twee en drie van de toekenningsvoorwaarden** van de sociale huisvesting. Zo is er een koppeling met begeleidingsvoorwaarden vanuit de sociale huisvestingsmaatschappijen.
- **Financiering en coördinatie bij (boven)lokale netwerken leggen.** Om versnippering van middelen tegen te gaan en een efficiënte uitvoering van het actieplan te waarborgen, is het essentieel om financiering en coördinatie bij (boven)lokale netwerken te leggen. Dat stelt gemeenten, lokale overheden, welzijnsorganisaties en huisvestingsinstanties in staat om gezamenlijk te werken aan duurzame oplossingen voor dakloosheid. Door samenwerking en gecoördineerde inspanningen kunnen de beschikbare middelen effectiever worden ingezet en kunnen betere resultaten worden behaald.

ONDERSTEUN DE HOUSING FIRST-EXPERIMENTEN VOOR JONGVOLWASSENEN

Housing First voor jongvolwassenen mag geen letterlijke kopie zijn van de 'klassieke' Housing First (gericht op langdurige thuislozen met een dubbeldiagnose). De begeleiding kan het best opgenomen worden door een team hulpverleners dat competentie heeft in het begeleiden van jongvolwassenen. Aangezien deze jongeren om verschillende redenen thuisloos zijn geworden (zie hiervoor) werkt zo'n team ook niet uitsluitend in de jeugdhulp. Een goed voorbeeld zijn de *A Way Home*-coalities: wetenschappelijk begeleid

samenwerkingsverbanden van eerstelijnsdiensten, aangevuld met competenties uit de drughulpverlening, de geestelijke gezondheidszorg, en de jeugdhulp. In het volgende Actieplan moeten de vervolgstappen van deze coalities, op basis van de impactevaluatie, geconcretiseerd worden.

Deze trajecten zijn niet bedoeld voor alle thuisloze jongeren, maar wel voor wie al meermaals thuisloos geweest is en kampt met complexe problemen. Niet alle jonge thuislozen met complexe problemen zullen ervoor openstaan om direct zelfstandig te wonen in een eigen woonruimte. Alternatieven (bijvoorbeeld Back on Track) moeten ook voorhanden te zijn. Het is wel belangrijk dat de jongere zelf kan kiezen welke aanpak het best aansluit bij zijn noden.

Agentschap Opgroeien heeft een oproep gelanceerd om een paar **veldexperimenten** in Vlaanderen op te starten. De veldexperimenten zullen ondersteund worden door SAM, Oranjehuis en AP Hogeschool. We stellen voor om ze goed op te volgen en te monitoren, met als doel eruit te leren.

STIMULEER RECONVERSIE NAAR STUDIO-OPVANG

Een verregaande reconversie van de opvang is momenteel nog niet mogelijk, omdat de druk nog te hoog is. Investeren in meer preventie biedt hier de oplossing. Maar ook de doorstroming naar wonen gaat nog te traag. De vermaatschappelijking van de zorg in meerdere sectoren legt hierbij extra druk op de doorstroom naar de woonmarkt. We zijn daarom van oordeel dat er voor Vlaanderen één instantie nodig is om het reconversiebeleid van opvang- naar woongerichte oplossingen op infrastructureel vlak te ondersteunen. Want het ergste dat kan gebeuren is dat de vermaatschappelijking van de zorg het reconversiebeleid doet falen en op die manier de thuisloosheid doet stijgen.

In een aantal steden is er een positieve evolutie naar vormen van studio-opvang. Deze kunnen als inspirerende praktijken dienen om het reconversiebeleid verder uit te tekenen.

5 – Opvolging & monitoring

5.1. ONDERZOEK

Monitoring en onderzoek waren belangrijke doelstellingen uit het huidige actieplan om dak- en thuisloosheid aan te pakken. Op dit gebied zijn er **aanzienlijke vorderingen** gemaakt. Verschillende instrumenten en maatregelen zijn geëvalueerd, zoals het Fonds ter bestrijding van uithuiszettingen. Bovendien is er onderzoek verricht naar de non-take-up van maatregelen, zoals huursubsidie en -premie. Die inspanningen hebben tot een verbetering van deze instrumenten geleid.

De lokale **tellingen** van het aantal dak- en thuislozen hebben ongelooflijke inzichten verschaft en zijn van groot belang gebleken bij het vormgeven van beleid. Het is essentieel om deze tellingen structureel voort te zetten, zodat ze als een leidraad kunnen dienen voor toekomstige beleidsmaatregelen. Analoog aan het verdiepende onderzoek gericht op jongeren en jongvolwassenen, is er ook behoefte aan onderzoek naar andere profielen van dak- en thuislozen.

Daarnaast is er dringend behoefte aan **aanvullende gegevens** om het beleid verder vorm te geven. In het bijzonder is monitoring van uithuiszettingen cruciaal. Het is opmerkelijk dat België een van de weinige Europese landen is waar ze nog niet systematisch worden gemonitord. Gedegen cijfers en inzicht in uithuiszettingen zouden bijdragen aan een beter begrip van dit probleem en zouden het mogelijk maken gerichte maatregelen te nemen om uithuiszettingen te voorkomen.

5.2. OPVOLGING ACTIEPLAN

Om dak- en thuisloosheid effectief aan te pakken, is een duidelijk en doortastend Actieplan essentieel. Een recente tussentijdse evaluatie bevestigt dat de huidige prioriteiten van het actieplan correct gekozen zijn. Maar de daadwerkelijke verwezenlijking van deze prioriteiten blijft beperkt (Smets, 2023).

Het huidige Actieplan legt een solide basis voor een concrete Vlaamse strategie om dak- en thuisloosheid aan te pakken. Niettemin vertrekt het nog te veel vanuit afzonderlijke beleidsdoelstellingen van het beleidsdomein Wonen en het beleidsdomein Welzijn. Voor een volgend actieplan is het wenselijk dat er een **gezamenlijke strategie** wordt ontwikkeld, met een duidelijke verdeling van bevoegdheden en eindverantwoordelijkheid.

Het beleidsdomein Wonen en het beleidsdomein Welzijn dragen een even grote verantwoordelijkheid in het beëindigen van dak- en thuisloosheid. **Wonen** moet zorgen voor toegang tot kwalitatieve en betaalbare huisvesting, terwijl **Welzijn** voldoende ondersteuning en begeleiding moet bieden. Daarnaast is het van belang om afstemming te zoeken met **andere betrokken partijen**, zoals het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH), het Agentschap Opgroeien, de geestelijke gezondheidszorg, (sociale) huisvesting en huurdersverenigingen, en het Algemeen Welzijnswerk.

Het Gemengd platform vormt een geschikte hefboom om deze stakeholders bijeen te brengen en de uitvoering van het Actieplan te bewaken. Helaas wordt die mogelijkheid op dit moment nog onvoldoende benut.

5.3. DECENTRALISERING

De link tussen het Vlaamse en het lokale beleid, waar uiteindelijk de resultaten bereikt moeten worden, wordt gelegd dooreen intersectorale benadering te hanteren met het **decreet lokaal sociaal beleid** als hefboom. Daarom moet men werken met onderhandelde partnerschappen tussen het Vlaamse en het lokale niveau via (boven)lokale netwerken. Door een mix van een top-down- en een bottom-up-benadering kan men inspanningen richten naar waar ze het meest nodig zijn. Op die manier ontstaat er draagvlak. De aard en de omvang van de problematiek verschilt van regio tot regio en ook het aanbod is niet gelijkmatig gespreid. Lokale besturen en lokale actoren hebben bovendien een autonomie en kennis van hun regio die benut moet worden.

Momenteel bestaan er zestien (boven)lokale netwerken:

1. Regio Noord West-Vlaanderen (*on hold*)
2. Regio Zuid West-Vlaanderen (W13)
3. Midden-West-Vlaanderen
4. Westhoek
5. Gent
6. Waasland
7. Meetjesland
8. Denderstreek (*on hold*)
9. Leuven
10. Antwerpen
11. Welzijnsregio De Kempen
12. Boom-Mechelen-Lier
13. Noord-Limburg
14. Hasselt
15. Genk
16. Zuid-Limburg

Versnippering van acties en een gebrek aan centrale regie is evenmin wenselijk. Die ondergraaft de strategische gerichtheid van het beleid.

5.4. ONZE VOORSTELLEN

VOORZIE IN BIJKOMEND ONDERZOEK EN MONITORING

We doen graag twee suggestie voor bijkomend onderzoek:

- Monitoring van het aantal dreigende en effectieve uithuiszettingen
- Onderzoek naar verborgen thuisloosheid (cat. 5 en 6 in de *ethos light* definitie)

MAAK EEN SLAGKRACHTIG ACTIEPLAN EN GEMENGD PLATFORM

Om dakloosheid effectief te beëindigen tegen 2030 is een goed doordacht Actieplan van cruciaal belang. Een van de belangrijkste punten van kritiek op het huidige actieplan (2019-2024) was het gebrek aan een gezamenlijke visie en een coherente aanpak. **Bij het opstellen van het volgende actieplan is het daarom essentieel dat de gehele sector, inclusief ervaringsdeskundigen, wordt betrokken**, net zoals dat in Nederland het geval is. Dat kan via het Gemengd Platform, waarin alle relevante belanghebbenden betrokken worden bij de opstelling van het plan. Door zo'n gezamenlijke benadering kan het actieplan vertrekken vanuit **een gedeelde visie**, wat het draagvlak en de zichtbaarheid ervan vergroot.

Het beëindigen van dak- en thuisloosheid is echter niet zomaar in één regeerperiode te realiseren. Er is nood aan een langetermijnvisie en -strategie. Die kan opgenomen worden in het Actieplan. Maar zelfs op relatief korte termijn (bijvoorbeeld 5 jaar) kan men duidelijke vooruitgang boeken door een beleid uit te tekenen dat rekening houdt met deze kenmerken:

- Gebaseerd op wetenschappelijke en ervaringskennis
- Met een wettelijke basis: doelstellingen, verantwoordelijkheden, timing, ...
- Gebaseerd op (mensen)rechten
- Multi-dimensioneel aangepakt
- Pragmatisch: realistische doelstellingen en prioriteiten
- Centraal en lokaal aangestuurd via de regiefunctie van betrokken overheden
- Duurzaam: voldoende middelen, politieke wil en een draagvlak vanuit de bevolking
- Gericht op preventie en remediëring

Het Actieplan moet met andere woorden duidelijke doelstellingen bevatten die aan de juiste actoren worden toegewezen. Dat zorgt voor **eigenaarschap en verantwoordelijkheid**. Het Gemengd Platform kan evolueren naar een slagkrachtig platform waarin alle betrokken actoren (overheid, sociale organisaties en ervaringsdeskundigen) elkaar kunnen aanspreken, en signalen en zorgen uit de praktijk kunnen bespreken op basis van gelijkwaardigheid. De regie-actor speelt daarbij een belangrijke rol, want hij kan de actoren aanspreken op hun verantwoordelijkheden en kan zelf ook aangesproken worden.

Het is raadzaam om de **regierol** van het actieplan toe te wijzen aan één duidelijke actor. Aangezien in onze voorstellen de nadruk ligt op acties vanuit het beleidsdomein Wonen, lijkt het Agentschap Wonen de meest geschikte actor om die regierol op zich te nemen. Het zou daarom aanbevolen zijn om een voltijdse medewerker vrij te stellen die specifiek belast is met deze rol. Die medewerker kan zich volledig wijden aan het coördineren en sturen van de inspanningen om dakloosheid te voorkomen en aan te pakken, en kan optreden als centraal aanspreekpunt voor alle betrokken partijen.

VERSTERK DE BOVENLOKALE NETWERKEN

Om een sterk netwerk op te bouwen voor de aanpak van dak- en thuisloosheid, is het essentieel om voldoende tijd en ruimte te creëren om lokaal draagvlak en betrokkenheid te ontwikkelen. De huidige netwerken zijn vooral *bottom-up* ontstaan. Dit betekent dat elk netwerk zijn eigen samenstelling en invulling heeft. Dit zorgt voor een grote verscheidenheid. Als de bovenlokale netwerken een expliciete rol hebben in het voorkomen en beëindigen van dak- en thuisloosheid, dan vereist dit een overkoepelend kader, duidelijke opdracht(en) en minimale vereisten waaraan een netwerk dient te voldoen.

Bovendien vereist een sterk bovenlokaal netwerk financiering. Minimaal is een **cofinancieringssysteem** om de netwerken te ondersteunen wenselijk. Een realistisch cofinancieringspercentage ligt rond 50%. Dat percentage kan gekoppeld worden aan de **financiering van specifieke acties, waardoor bestaande middelen gericht ingezet kunnen worden ter ondersteuning van (boven)lokale netwerken** (zie bijvoorbeeld onze voorstellen met betrekking tot Housing First). Deze investeringen moeten evenwichtig verdeeld worden tussen het Departement Wonen en het Departement Welzijn, aangezien het beëindigen van thuisloosheid acties op beide domeinen vereist.

6 – Bronnen

Bayenet, B., Carlier, J., Tojerow, I., & Verdonck, M. (2022). *Thuisloosheid: hoe lang nog?* Brussel: ULB Departement Toegepaste Economische Wetenschappen.

Bramley, G. & Fitzpatrick, S. (2018) *Homelessness in the UK: who is most at risk?* Housing Studies, 33, pp. 96-116.

Dockx, E., Van den Broeck, K., & Winters, S. (2023). *Investeren in sociaal wonen. Hoe het investeringsritme versnellen en verhogen?* Leuven: Steunpunt Wonen.

England, E., Thomas, I., Mackie, P. & Browne-Gott, H. (2022). *A typology of multiple exclusion homelessness*. Housing Studies, DOI: [Full article: A typology of multiple exclusion homelessness \(tandfonline.com\)](#)

Federale politie. (2022). *Politiële criminaliteitsstatistieken*. Retrieved August 8, 2023, from [rapport_2022_trim3_gew_Vlaams_Gewest_nl.pdf \(politie.be\)](#)

Hermans, K., Wagener, M., Demaerschalk, E., De Moor, N., Mertens, N. (2023). *Tellingen dak- en thuisloosheid: Globaal rapport*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Hermans, K., Mertens, N. & Demaerschalk E. (2023). *Methodische ondersteuning van lokale tellingen van personen in een situatie van dak- of thuisloosheid*. Brussel: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid & Gezin.

Heylen, K. & Vanderstraeten, L. (2019). *Wonen in Vlaanderen anno 2018*. Leuven: Steunpunt Wonen.

Housing First Belgium.(2016). *Housing First in België: het werkt!* Retrieved August 8, 2023, from [housing-first-belgium-resultaten-nl.pdf \(housingfirstbelgium.be\)](#)

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, (2022). *Ver van (t)huis: wonen vanuit een kinderrechtenperspectief*. Retrieved August 8, 2023, from [Standpunt 'Ver van \(t\)huis: wonen vanuit kinderrechtenperspectief' - Kinderrechtencoalitie Vlaanderen](#)

Lescauwaet, D. (2019). *Thuisloosheid beëindigen? Niet eens zo moeilijk!* Brussel: Steunpunt Mens en Samenleving.

Mackie, P. (2023). *Preventing homelessness and housing exclusion: a focus on early intervention*. *European Journal of Homelessness*, 17(1), 13-31. [EJH_17-1_A1_v03.pdf \(feantsaresearch.org\)](#)

Opgroeien. (2022). *Kansarmoede bij jonge kinderen in Vlaanderen blijft dalen*. Retrieved August 8, 2023, from [Kansarmoede bij jonge kinderen in Vlaanderen blijft dalen \(opgroeien.be\)](#)

Piña, G. and Pirog, M. (2019) *The Impact of Homeless Prevention on Residential Instability: Evidence from the Homelessness Prevention and Rapid Re-Housing Program*, *Housing Policy Debate* 29(4) pp.501-521.

Roets, G., Dewanckel, L., Samyn, S., Van Laethem, H., Schiettecat, T., Hermans, K., Demaerschalk, E., Wagener, M., Emmanuel, N., Moriau, J., De Moor, N., Forgues-charue, O. & De Muylder, B. (2022). *Dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen: cijfers en geleefde ervaringen van jongeren*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Shinn, M. and Cohen, R. (2019) *Homelessness Prevention: A Review of the Literature* (Location: Centre for Evidence-based Solutions to Homelessness). Retrieved, August 8, 2023, from [Microsoft Word - evidence page - prevention - 10.29.18rev-opt2\[1\].docx \(evidenceonhomelessness.com\)](#)

- Smets, A. (2022). Beëindigen van dak- en thuisloosheid: zes aanbevelingen: evaluatie van het Vlaams Actieplan ter bestrijding van dak- en thuisloosheid. Antwerpen: Steunpunt Mens en Samenleving
- Statistiek Vlaanderen. (2023). Bevolking in armoede of sociale uitsluiting. Retrieved August 8, 2023, from [Bevolking in armoede of sociale uitsluiting | Vlaanderen.be](#)
- Van den Broeck, K., Haffner, M., Winters, S., & Heylen, K. (2017). Naar een nieuw stelsel van huursubsidies. Leuven: Steunpunt Wonen
- Van den Broeck, K., & Vermeir, D. (2023). Non-take-up huurpremie en huursubsidie. Steunpunt Wonen
- Vermeir, D. (2022). Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen: evaluatie en stand van zaken. Leuven: Steunpunt Wonen.
- Verstraete, J., & De Decker, P. (2015). De gerechtelijke uithuiszetting nog steeds in het duister. In P. De Decker, B. Meeus, I. Pannecoucke, E. Schillebeeckx, J. Verstraete & E. Volckaerts (eds.), Woonnood in Vlaanderen. Feiten/Mythen/Voorstellen. Antwerpen: Garant.
- Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs. (2022). Factsheet hulpverlening bij alcohol- en drugsproblemen: de TDI-registratie in Vlaanderen. Retrieved August 8, 2023, from: [factsheet_tdi_vlaanderen_juni_2020_def \(vad.be\)](#)
- Vlaams Parlement. (2023). Verslag plenaire vergadering. Retrieved August 8, 2023, from [Verslag plenaire vergadering woensdag 24 mei 2023, 14 uur | Vlaams Parlement](#)
- Vlaamse regering (2020). Actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid. Retrieved December 21, 2022, from https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/Actieplan_voorkoming_bestrijding_dak-%20en%20thuisloosheid_2020_2024.pdf
- VVSG. (2023). In 2020 dreigden wekelijks bijna 200 huishoudens hun huurwoning te verliezen. Retrieved August 8, 2023, from [In 2020 dreigden wekelijks bijna 200 huishoudens hun huurwoning te verliezen \(vvsg.be\)](#)